
TIETEELLINEN ELÄMÄ

PUOLALAISSYNTYINEN sosiologi Zygmunt Bauman, joka on Leedsin yliopiston emeritusprofessori, nousi 1990-luvulla maailmanmaineeseen oletettua postmodernia aikakauttamme ruotivilla aikalaisdiagnooseillaan. Monet muistavat Baumanin myös siitä, että hän yhdisti (joidenkin kriittisen teorian edustajien tapaan) melko yksioikoisesti juutalaisten joukkotuhon ja modernin maailman ominaisuuteen. Bauman on jatkanut kirjojen julkaisemista korkeasta 88 vuoden iästään huolimatta. Nyt Bauman on joutunut plagiointisyytteiden kohteeksi. *Time Higher Educationin* mukaan Cambridgen yliopistossa jatkotutkintoa suorittava Peter Walsh sattui huomaamaan, että Baumanin kirja *Does the Richness of the Few Benefit Us All?* (Polity 2013) sisältää suoria sitaatteja Wikipediasta ja muista nettilähteistä ilman, että nämä lähteet on selkeästi ilmoitettu. Kaiken lisäksi Bauman ilmeisesti toistaa näissä lähteissä esiintyviä virheitä. Lisäksi keskeisenä tukena kirjan pääväittelelle, jonka mukaan taloudellinen eriarvoisuus on viime aikoina lisääntynyt, toimii jo vuonna 1998 julkaistu YK:n *Inhimillisen kehityksen raportti*. Bauman on itse vastannut syytöksiin toteamalla, että korkeatasoinen oppineisuus ei edellytä ”tekniisten” sääntöjen noudattamista – joihin Bauman ilmeisesti lukee asianmukaiset viittauskäytännöt. Monien mielestä Bauman on jo vuosien ajan plagioinut omaa tuotantoaan, mutta nyt näyttää ikävä kyllä siltä, että hän on syyllistynyt varsinaiseen plagiointiin. Tai ehkei sillä ole postmodernissa maailmassa niin väliä, kuka sanoi mitään – simlaatiota kaikki tyynni, kuten eräs toinen postmodernin profeetta, Jean Baudrillard, varmasti sanoisi!

POHJOISMAISEN fenomenologiaseuran Nordic Society for Phenomenology (NoSP) 12. vuosikokous järjestettiin viiden vuoden

tauon jälkeen taas Suomessa, tällä kertaa Helsingissä. Tieteiden talolle huhtikuun lopussa kokoontuneet filosofit, 6 pääpuhujaa ja 72 esitelmöitsijää, edustivat varsin laajasti fenomenologian ja mannermaisen filosofian eri lähestymistapoja. Koska seuralla ei ole varsinaisesti omaa julkaisutoimintaa, vuosikokousta voidaan pitää indikaattorina pohjoismaisen fenomenologian kehityksestä.

NoSPin vuosikokouksia pidempään seuranneet ovat varmasti huomanneet muutoksen. Hakijamäärän kasvaessa kokous on kasvanut NoSPin väistyvän puheenjohtajan Sara Heinämaan johdolla entistä ammattimaisemmaksi ja kansainvälisemmäksi. Puhujat valitaan *blind review* -menettelyllä, ja noin puolet heistä tulee pohjoismaiden ulkopuolelta. Kun paperit ovat hyvin valmisteltuja ja kunnianhimoisia, askel järjestön omaan julkaisutoimintaan olisi helpo ottaa.

Kehitys herättää toki närää. Monien mielestä kokoukset ovat menettäneet jotain alkuaikojen tunnelmastaan ja alkuperäisestä tarkoituksestaan, pohjoismaisen tutkijayhteisön kokoamisesta. Toisaalta kansainvälistyminen on hyvä osoitus pohjoismaisen fenomenologian kiinnostavuudesta ja elinvoimasta.

Pohjoismaisuus näkyikin ennen kaikkea tiettyjen teemojen painottumisena. Dan Zahavin johtama Center for Subjectivity Research (Kööpenhamina) on perinteisesti pyrkinyt rakentamaan siltoja fenomenologian, psykiatrian ja kognitiotieteiden välille, mikä näkyy edelleen NoSPin agendalla. Jussi Kotkavirran (Jyväskylä) ja Fredrik Svenaeuksen (Södertörn) varaan rakennettu pohjoismaainen plenary-sessio käsittelee fenomenologian suhdetta psykoanalyysiin ja kliiniseen lääketieteeseen. Nykyään keskuksen tutkimuksessa painottuvat myös

empatian ja sosiaalisen ontologian teemat.

NoSPin tuoreen puheenjohtajan Hans Ruinin Södertörn on perinteisesti edustanut avoimemmin mannermaista linjaa. Omaehtois-
sen Heidegger-tutkimuksen lisäksi Södertörnin porukka on laajentamassa kiinnostustaan yhä enemmän jälkifenomenologiseen ajatteluun (Deleuze ym.), jossa painottuvat kielen, historian ja taiteen kysymykset.

Järjestämistä vastuun ottaneen Helsingin perinteiset painopisteet, kuten subjektiivisuuden, ruumiillisuuden ja sukupuolen teemat, näkyivät myös ohjelmassa. Suomalaisista esitelmistä laajempaa mannermaista katsantokantaa edustivat muun muassa Susanna Lindbergin kokoama Writing of Nature -paneeli, Deleuze-paneeli sekä poliittisiin teemoihin painottuneet yksittäiset esitelmät (Kristian Klockars, Hanna Lukkari, Ari-Elmeri Hyvönen).

Konferenssin avannut Thomas Sheehan (Stanford) tunnetaan meritoituneena Heidegger-tutkijana, jonka artikkelit ovat valaisseet myös monen kotimaisen heideggeriaanin opinäytteitä. Otsikolla ”What, after all, was Heidegger about?” puhunut Sheehan on perinteisesti uinut Heidegger-tutkimuksessa vastavirtaan. Myös Helsingin esitelmässään Sheehan kertasi ja tiivisti omaa aiempaa tutkimustaan määrittävän teesin, jonka mukaan Heidegger-tutkimus on jumittunut liaksi Heideggerin omaan kielenkäyttöön, sen kryptisiin, mystisiin ja teologisiin muotoiluihin. Käsitteiden sekamelskan (*Sein, Ereignis, Enteignis, Lichtung* jne.) takana on yksinkertainen teesi, jonka mukaan länsimäinen ajattelu on unohtanut olemisen suhteen ihmiseen – ja tästä syystä kysymys olemisesta ei ole mitään muuta kuin kysymys todellisuuden merkityksellisestä läsnäolosta ihmiselliselle kokemukselle. Näennäisestä fragmentaarisuudestaan huolimatta Heideggerin filosofia muodostaakin Sheehanin tulkinnassa eräänlaisen ”järjestelmän”, jossa kaikki elementit palautuvat viime kädessä tähän läsnäolon tapahtumaan ja erittelevät sen eri aspekteja.

Konferenssin viimeisen esitelmän pitänyt Hanne Jacobs (Loyola) on noussut viime vuosina yhdeksi kiinnostavimmista nuoren polven Husserl-tutkijoista. Jacobsin esitelmä Personhood

and Social Life pitäytyi varsin tiukasti kiinni Husserlin teksteissä, mutta nosti esiin kiinnostavia huomioita fenomenologian suhteesta teorioihin narratiivisesta ”identiteetistä” tai ”minästä”. Jacobsin mukaan Husserlin persoona-käsitteistö tarjoaakin mielenkiintoisen tavan ajatella uudelleen tietoisuuden ajallisen hahmottumisen eri aspekteja nimenomaan transsendentaalisessa viitekehyksessä, jonka monet narratiivisuutta korostavat teoreetikot hylkäävät. Persoonan ajallisella hahmottumisella on erityisiä seurauksia myös Husserlin eettiselle teorialle, erityisesti sen irtiottoon kantilaisesta velvollisuusetiikasta. Varsinkin 1920-luvun teksteissään Husserl alkoi painottaa yhä enemmän eettisen reflektion suhdetta persoonan itsensä kehittymiseen ja uudistamiseen, Jacobs päätyi esittämään.

Ruotsalaisvetoisesti jatkava NoSP voi siis luottaa pohjoismaisen fenomenologian vetovoimaan. Kotimaisessa keskustelussa huolta herättää ainoastaan jatkuvuus. Kun mannermaista filosofiaa ajetaan pois Helsingin laitoksilta, mistä löytyvät uudet jatko-opiskelijat?

Jatkoa viime numerosta. Edellinen jakso on luettavissa osoitteessa: <http://www.tiedejaedistys.fi/images/Pdf-tiedostot/Tieteellinen%20elm%201%202014.pdf> – Vuonna 1895 Max ja Marianne osallistuivat tanssiaisiin Freiburgissa. Marianne tylsistyi – erityisesti siksi, että hänen miehensä ei tanssinut. Maxilla oli kuitenkin vielä tylsempää, ja hän hakeutui tarjoilupöytien ääreen. ”Kostoksi Max söi neljäkymmentä voileipää, joi ainakin kaksikymmentä oluttuopillista ja tunsu itsensä kuristajakäärmeeksi. Tämän päälle hän kuitenkin nautti vielä kuusi berliiniläislettua.” Joachim Radkaun mukaan nuori Max Weber etsi syömingeistä ja juomingeista sitä orgiastista elementtiä, joka myöhemmin tulisi tärkeäksi hänen uskontososiologiassaan. Freiburgissa Marianne sanoo Maxin syömisen ja juomisen aiheuttaneen yhtä paljon ihailua kuin tämän akateemiset saavutukset. Nuorten juhlissa Max oli menneisyyden teutonisten metsien jälleensyntynyt sankari, ja vielä vuoden 1895 Englannin-matkalla hän oli tyytyväinen erottuessaan kuiskailevien brittien joukosta ”iloisen Saksan” edustajana. Vuosisadan vaihdetta kohti nuorekkaampi ja solakampi ihanne

alkoi kuitenkin saada jalansijaa, ja myös Max aloitti juoksemisen: ”kaksikymmentä minuuttia Kanonenplatzille ja takaisin”. Myöhemmin hän harmittelisi katkerasti tiukan askeettisen perinteen puuttumista saksalaisilta ja pitäisi tätä syynä saksalaisten alemmuuteen britteihin verrattuna.

Marianne piti Maxin varhaista nationalismia irrationaalisenä ja katsoi sen heijastavan miehen suhdetta omaan ruumiiseensa. ”Maxin intohimo kansallisvaltiota kohtaan nousi sisäisestä vaistosta, johon järkeily ei voi vaikuttaa. Vahva kansakunta on lahjakkaan ihmisen kehon jatke ja sen hyväksyminen oman itsen hyväksymistä.” Mariannelle Maxin pakonomainen syöminen ja juominen eivät kuitenkaan olleet osoituksia teutonisesta voimasta, vaan häntä huoletti tämän tuhlaillevala läsnäolo miesten juomingeissa, kun vaimolle jäi niin vähän aikaa. Nuoruuden aktiivisina vuosia Max itse pilaili epänormaalien seksuaalisten viehtymystensä kustannuksella, mikä Radkaun mukaan osoittaa, että hän ajatteli näiden viehtymysten olevan ohimeneviä. Muuten hän ei olisi voinut ylläpitää kuvaa itsestään voimamiehenä. Radkau epäilee, että ennemmin tai myöhemmin tuon voimamieskuvan on täytyntä luhistua ainakin vaimon silmissä. ”Eikö Nietzsche, jonka heikkoudet Marianne tunsii liiankin hyvin Alois Riehlin kautta, osoittanutkin selvästi, että voimamieskultti saattoi kompensoida omia puutteita?”

Uuden urheilullisuuden lisäksi Maxin kirjeet osoittavat myös toisen ihanteen nousua: ”aika valuu käsistä kuin voi”, 15-vuotias Max kirjoitti. Roomalainen arvokkaan joutilaisuuden ihanne oli korvautumassa kiireellä tärkeyden osoituksena, ja myös Marianne kärsi aikarajoitusten paineista. Maxin sairastuttua hän kirjoitti parantolasta Helenelle: ”Toivon pääseväni pian opintojeni pariin. Diasporassa elävän Israelin suurin uhka on ajantuhlaus.” Maxin sairauden ensimmäiset akuutit merkit ilmenivät vuosien 1897–8 loma-aikoina. Kuten tuon ajan hermoheikkoudelle (*neurasthenia*) oli tyypillistä, Radkau sanoo, tunne täydellisestä

epäonnistumisesta ja terapian välttämättömyydestä ei niinkään liittynyt kiireeseen vaan pikemminkin ”seksuaaliseen epäonnistumiseen tai pelkoon seksuaalisesta epäonnistumisesta”. Weberin tapauksessa tunnetta vaikeutti se, että Maxille ominainen libido ei lainkaan sopinut hänen kuvaansa itsestään voimamiehenä.

Joachim Radkau haastaa myös Weber-tutkimuksen suosiman ajatuksen, jonka mukaan Maxin kuuluisa ja pahamaineinen virkaanastujaisluento Freiburgissa 1895 heijasti ajan henkeä. Hän viittaa Gerd Fesseriin, joka sanoo juuri Weberin antaneen alkusysäyksen ”saksalaisen julkisen mielipiteen kääntymiselle kärsimättömään imperialismiin”. Vaikka Fesser ja Radkau myöntävätkin, että Max ei ollut tässä yksin – siirtomaapropaganda oli lyönyt sotarumpua jo 1880-luvulta alkaen – juuri Weber ensimmäisenä liberaalina intellektuellina omaksui tämän äänensäyryn. Maxille laajentuminen ja maailmanvalta olivat ilmauksia kansakunnan nuoruudenvoimasta, ja hän saikin palautetta eräältä puolalaiselta lukijalta, jossa Weber kääntyi muotoon W. Eber, eli Wild Eber (’Villi Villisika’ tai ’Raivo Hullu’). Radkau ihmettelee erityisesti sitä, miksi Max tuntuu luennossa kääntyvän akateemisen bluffin puolelle ja unohtavan oman tutkimuksensa Itä-Preussin maanviljelijöistä ja sen peräänkuulluttaman tarpeen sosiaalisille uudistuksille.

Radkaun näkökulmasta Weber kääntyy noina aikoina kieltämään mielihyvän ja onnellisuuden. Hän alkaa puhua inhoten sosiaalis-poliittisista uudistuksista ”heikon eudaimonismien ilmentyminä”. Weberin ”taistelun evankeliumi”, jossa myös raha on kansakunnan keino saada valtaa, ei Radkaun mukaan kumpua Maxin laajoista tutkimuksista eikä ole järkevästi perusteltavista, vaan se on ”hänen sisäisten syvyksiensä purkautumista”. Juuri näihin aikoihin Max suoritti ”henkisen isänmurhansa”, jossa olennaista oli juuri isän poikaa etova vaatimus mielihyvästä – ja äidin riistäminen Maxilta. Hylkäsikö Max siis tämän isänmurhan myötä omien tutkimustensa tulokset? *Jatkuu ensi numerossa.*